

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Retormatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / M. te Velde

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 369

M. te Velde

Een breuk te ver? 2

MEDITATIEF 375

A.L.T. de Bruijne

Op de groei!

WANDELEN MET GOD 376

J. Wesseling

Bejaard

ACHTERGRONDEN 378

J.J.C. Dee

Gehoorzamen! of:
(be)rusten?

KERK EN MUZIEK 381

J. Smelik

Men roept van
Groenlands bergen

en verder...

Nieuw uitgekomen
Boekbespreking
Meegelezen
Uit de kerken

EEN BREUK TE VER? 2

Zijn de ondertekenaars van de Open Brief van 1966 te hard behandeld? Zijn ze ten onrechte allemaal vastgepind op één interpretatie van de 'fundament-passage' in die brief? En is die bejegening een zwarte bladzijde uit onze recente kerkgeschiedenis? Drs. A. Kamsteeg vindt van wel. Hij schreef er een boekje over onder de titel 'Een breuk te ver'.

Vorige week gaf ik een eerste kritische bespreking van Kamsteegs boekje. Het bleek, dat de auteur ons op een centraal punt in de steek laat: hij gaat niet inhoudelijk in op de strekking en betekenis van de omstreden passage in de Open Brief. Dat is een moeilijk te verdedigen lacune.

Om dat nader toe te lichten en om te laten zien, wat er in 1966-1967 aan de hand was, gaf ik vorige week een korte analyse van de spits van de Open Brief. Die riep de kerken uitdrukkelijk op om *een andere koers* in te slaan, zowel ten aanzien van de visie op de Vrijmaking als op het punt van de hantering van de belijdenisgeschriften.

Wat was in dat kader de betekenis van de 'fundament-passage'? Daarover in dit artikel iets meer. Vervolgens zal ik ook de vraag bespreken, wat de ondertekenaars in 1967 hadden moeten doen om een veroordeling te ontgaan. En verder wil ik ingaan op Kamsteegs stelling, dat er in de kerken sprake was van een 'verziekt klimaat'.

De 'fundament-passage' niet zo onschuldig

Verscheidende ondertekenaars van de Open Brief en ook anderen zeiden, dat de 'fundament-passage' anders moest worden gelezen dan de synode van Amersfoort-West 1967 deed. Volgens hen ging het in dit gedeelte over verschillen in belijdenis met vooral buitenlandse kerken, bijvoorbeeld de Koreaanse. Op die manier krijgt de passage het karakter van een wat onschuldige, interessante vraagstelling. We kregen in toenemende mate internationale contacten. Er kwam kennismaking met kerken die op de Westminster Confessie zijn georiënteerd. Moest je dan buitenlandse

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zweepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingsstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijk toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

kerken binden aan de drie formulieren? Enzovoorts.

Goed, je kunt dat een relevante en onschuldige vraagstelling vinden. Maar dan vraag ik: waarom moest deze vraag dan zo nodig gesteld worden op dat moment in een brief met deze strekking en met de spits van 'wij dringen nu de kerken tot een positiekeus'?

Zelfs als hier, heel onschuldig, aan vooral buitenlandse kerken is gedacht, dan maakt nóg de hele passage de indruk van een willen relativeren van de gereformeerde confessie. Nu kan het in sommige situaties, met name tegenover een overdreven binding aan de belijdenis, best eens goed zijn om te zeggen, dat de Nederlandse belijdenisgeschriften noch voor de hele wereld noch voor onszelf het einde van alles zijn. Maar in deze Open Brief en in de kerkelijke situatie van 1967 was de relativering verre van onschuldig!

Laat ik een voorbeeld geven. Het *Nederlands Dagblad* kent in zijn statuten een binding aan de gereformeerde belijdenisgeschriften. Stel nu dat er in de redactie een conflict zou ontstaan over de toepassing daarvan. Bijvoorbeeld over de vraag, of de leer over de kinderdoop onopgeefbaar behoort tot de confessie waaraan redacteuren zich in hun commentaar en opiniëring moeten houden, 'evangelische' lezers of niet. Stel nu eens, dat middenin dat conflict een 'dwarsliggende' redacteur een heel artikel in de krant zet over binding aan de belijdenis. En hij stelt daarin de vraag aan de orde, of de gereformeerde belijdenis eigenlijk wel samenvalt met het belijden van de heilige algemene christelijke kerk. Hij geeft daar geen antwoord op. Hij vraagt alleen maar.

Op dat moment en in diè 'setting' zijn de vragen in zo'n artikel geen verdedigbare academische stellingen meer. Hier wordt stemming gemaakt. Hier wordt opening gezocht voor afwijking van de gereformeerde belijdenis.

Zo was het met de Open Brief ook.

Hoe verder ook de 'fundament-passage' uitgelegd moet worden, ze was in deze brief en in de concrete situatie van toen een breekijzer in de kerkelijke samengang. Ze was dat ook in haar meest 'onschuldige' uitleg. Want ze liet een mist hangen rondom de hantering van de gereformeerde belijdenis. Ze stelde de vraag, hoe die belijdenis in de kerken eigenlijk moest functioneren. Terwijl de kerken daar al lang een koers in hadden uitgezet en geformuleerd in haar art. 53 KO. en in het ondertekeningsformulier.

En zelfs al had de bewuste passage er niet in gestaan, dan was de Open Brief op verschillende andere onderdelen evengoed al een veroordeling waard.

Ging er nooit iets mis?

Maar zou er dan helemaal niets mis zijn gegaan in de beoordeling van Open Brief-schrijvers? Misschien wel. Het is mogelijk, dat hier of daar een kerkeraad te veel heeft gewerkt met het enkele oordeel van de synode van Amersfoort-W. over de Open Brief. In persoonlijk contact, op een kerkeraden op een classis mocht je natuurlijk niet volstaan met de simpele vaststelling dat de synode de Open Brief al had veroordeeld. Je moest er bij een ondertekenaar altijd nader op ingaan. Argumenteren. En proberen de broeder te winnen. Met zachtmoedigheid en lankmoedigheid. Soms is er niet zo gehandeld. Er zijn soms te zware woorden gesproken en geschreven. We zullen zulke misgrepen en tekortkomingen niet verdedigen. Ze zullen op de bestemde plek besproken en beleden moeten worden.

Toch is mij geen kerkelijke procedure bekend, waarin de kerken zonder gesprek en zonder pardon een Open Brief-schrijver of verdedigers daarvan veroordeeld hebben. Het is zeker waar, dat het oordeel van de synode van Amersfoort-West 1967 over de Open Brief de koers aangaf voor het

gesprek van de diverse kerkelijke vergaderingen met andere ondertekenaars. Maar die koers-bepaling werkte niet als een automatische piloot!

Er zijn in de maanden na de uitspraak in Amersfoort allerlei besprekingen gevoerd met de diverse ondertekenaars. Ze kregen de ruimte om zich nader te verklaren. En als ze een eigen uitleg van de brief gaven, dan werd daar op in gegaan. De generale synode van 1967 bijvoorbeeld besprak aan de hand van een verweerschrift van Schoepen van de P.S. Noord-Holland nog eens uitvoerig de kwestie. En ze wees hun 'verschoonende interpretatie' af. En de synode van Hooerveen 1969-1970 ging er naar aanleiding van bezwaarschriften opnieuw op in. Zo is er in de jaren 1967-1970 heel wat werk gemaakt van die Open Brief!

Het is mogelijk, dat hier en daar kerkleden wel eens te 'kort door de bocht' de kerkelijke gemeenschap hebben verbroken, als een kerkeraad niet de Open Brief wilde afkeuren. Ook dat hoeven we niet te verdedigen. Wel moeten we er oog voor hebben, dat de Open Brief als een katalysator werkte. Lang opgelopen spanningen en verschillen concentreerden zich rond de Open Brief. Nooit was de Open Brief 'sec' de reden voor een kerkelijk afscheid. Wie dat niet verdisconteert, is onhistorisch en onbillijk bezig.

Uitweg uit het interpretatie-slop

Was er dan in 1967 voor ondertekenaars van de Open Brief geen andere weg dan die van een veroordeling? Die was er wel. Ik noem twee dingen.

1. Elke ondertekenaar kon zijn handtekening terugnemen. Je handtekening zetten in 1966 was één. Maar die handhaven in 1967 was een tweede beslissing, met een heel eigen betekenis. Toen de schrijvers merkten dat hun brief veel weerstand opriep, dat bepaalde passages

door de generale synode werden veroordeeld, waarom hebben ze toen hun handtekening niet teruggenomen? Dat had gekund met behoud van gevoelens, omwille van de eenheid en de vrede in de kerken en dus – naar de Schriften – om Godswil. Was dat niet een veel betere bijdrage geweest aan het heil van de kerken dan alle gediscussieer over de preciese bedoeling van de 'fundament-passage'?

Toen men in die situatie wèl op een onderdeel de Open Brief wat afzwakte, maar toch de brief als geheel handhaafde, was dat een tweede daad. Bepaald niet vrede-stichtend. En voor de kerken schadelijk. Men koos er liever voor om ds. A. van der Ziel en ds. B.J.F. Schoep te volgen dan zich te conformeren aan de koers die de Gereformeerde Kerken in hun eigen generale synodes hadden gekozen. Was dat goed?

2. Dr. J. Douma heeft in een spreekbeurt in de zomer van 1967 in de Begijnhofkapel in Amsterdam een uitvoerige analyse van de Open Brief gegeven. Ze is nog steeds zeer de moeite van het lezen waard. Douma was bereid om de Open Brief zo welwillend mogelijk te lezen. Maar het onverteerbare punt was voor hem: dat de schrijvers in de gespannen en moeilijke kerkelijke situatie van toen, de volledige binding aan de drie formulieren van eenheid **disputabel** stelden.

Heel sterk was het **appèl**, dat Douma toen op ds. Schoep deed. Die was namelijk in de Begijnhofkapel ook onder zijn gehoor. Hij zou de proef op de som kunnen leveren, dat hij inderdaad op een gereformeerde manier aan de belijdenis gebonden wilde zijn. Dr. Douma formuleerde het als volgt: 'U wenst de vrede. Wij ook. De Open Brief kan, wat mij betreft, voor het gedeelte dat handelt over de confessie, in het archief der **vergetelheid** gedeponneerd worden, wanneer ondubbelzinnig door uw en onze conformatie aan de **besluiten** van particuliere en generale sy-

nodes inzake Breda en Beverwijk duidelijk wordt, dat wij de **volledige** binding aan de confessie **handhaven**. **Onze schone woorden vragen thans om daden**. Niet alleen wij, ook u staat voor de keus. Meer dan een synode, talloze classes en particuliere synodes hebben zich bezig gehouden met zaken, die thans om opening van zaken en om een **afronding** bij alle kerkeraden **vragen**. Uw theorieën kan ik **misverstaan**, maar uw daad en de onze zal nevels doen optrekken. Deze daad zal ons verbinden, of anders zal zij kerkelijk de scheidbrief vormen'. Maar ook deze aanpak bracht geen oplossing. De mannen van de Open Brief stelden wel **vragen** over de gelding van de belijdenis. Maar de meesten van hen toonden, in een tijd waarin dat hóógnodig was, **niet** door hun **daden**, dat ze een gereformeerde hantering van de belijdenis wilden, overeenkomstig de **gelden**de afspraken van art. 53 **KO** en het ondertekeningsformulier. **Integendeel**, ze wilden systematischen **volhardend** meer elastiek in die **binding** hebben. En ze distantieerden zich feitelijk van **synode-uitspraken** die waren gedaan om de gezonde leer te handhaven tegenover **Telder** en Oosterhoff.

Daarmee trokken ze eigengereid juist op het essentiële punt van de handhaving van de eenheid en **zuiverheid** in de leer een scheur in ons kerkverband. Ze hebben de **eenheid** met veroordeelde predikanten als A. van der Ziel, B. Telder en L.E. Oosterhoff gesteld **bóven** de eenheid met de Gereformeerde **Kerken** als geheel, ook al hebben ze zich van de leer en het gedrag van deze predikanten dikwijls wel **gedistantieerd**.

Dát was en is voor de Gereformeerde Kerken mijns inziens **onverteerbaar**. Er is in de jaren 1967-1969 meer dan eens een weg gewezen om **uit** de interpretatie-problemen rond de Open Brief te komen. Waarom heeft men die voor de hand liggende weg niet willen gaan? Waarom heeft men zich **zq. hard** gemaakt in de tolerantie ten

behoefte van broeders die verkeerd bezig waren? Hoe is het mogelijk, dat men daar zelfs een scheuring voor over heeft gehad?

De hoofdzaak niet buiten beeld houden

Via de 'fundament-passage' in de Open Brief komen we dus altijd onvermijdelijk uit bij wat de hoofdzaak was in de jaren zestig. Dat was de strijd tegen confessioneel relativisme en kerkordelijk in dependentisme. **Kamsteeg** wil niet ontkennen, dat die strijd destijds moest worden gevoerd. Maar daar gaat het hem in dit boekje niet om. Hij wil zich beperken tot de manier waarop met de uitleg van de Open Brief werd geopperd in de kerkelijke strijd.

In dit boekje blijkt, dat je met zo'n scheiding van zaken die onlosmakelijk bijeen horen helemaal verkeerd kunt uitkomen. Het lijkt wel alsof je met het kijken naar bedoelingen en gevoelens van briefschrijvers de binnenkant van het conflict benadert. Maar uiteindelijk blijf je toch aan de buitenkant steken. Je gaat namelijk niet inhoudelijk met de mensen in gesprek. Je peilt alleen maar hun gevoelens. Je raakt een bepaald aspect van wat er aan de hand was, maar niet de kwestie zelf.

Dat is geen goede en uiteindelijk ook geen echt existentiële benadering. De uitleg van de Open Brief was immers zoals ze wás en de discussies over de interpretatie waren zoals ze wáren doordat ze ingebed waren in het grotere geheel. Als je de wijze van optreden in de jaren '60 bespreekt, mag je de kardinale kwesties niet tot pro memorie-posten maken. Anders komt je verhaal in de lucht te hangen. En je blijft uiteindelijk toch buiten de spanningsvolle cirkel van de worsteling van destijds staan.

Vragen naar bedoelingen

Kamsteeg vindt, dat we veel meer hadden moeten vragen naar 'de gesteldheid van het hart'. Dat krijgt

aan het eind van zijn boekje een zeer nadrukkelijke plaats. Op zichzelf is het een waarschuwing, die we ons mogen aantrekken. Inderdaad mogen we in de kerk niemand 'rücksichtslos' veroordelen. Maar als die 'gesteldheid van het hart' en als iemands persoonlijke bedoelingen de standaard moeten gaan vormen voor de vraag, of we iemand in de kerk al of niet moeten afwijzen en veroordelen, dan zitten we fout. Deze standaard deugt niet!

Iemand kan een vroom christen zijn en de beste bedoelingen hebben. Maar als hij een **onschriftuurlijke** leer brengt of een **kerk-beschadigende** daad stelt, dan moet hem een halt worden toegevoerd. Niet de persoonlijke bedoelingen zijn uiteindelijk beslissend, maar de vraag of iemands doen en spreken overeenkomt met wat Gods Woord zegt en van ons vraagt. **Dáárnaar** zullen zowel de synode van Amersfoort-W. 1967 als de ondertekenaars van de Open Brief geoordeeld worden.

Riskante titel

In verband met het voorgaande roept ook de titel van het boekje 'Een breuk te ver' vragen op. Op het eerste gezicht lijkt het wel een aardige vondst. Toch kan de beeldspraak hier behoorlijk verwarring veroorzaken. Wie alleen op de titel afgaat, zou denken, dat de breuk van 1967 als geheel te ver ging. Dat die er niet had hoeven komen. Dat is evenwel als ik het goed zie toch niet **Kamsteegs** bedoeling. Er moest wél een breuk komen. Daar staat hij, als ik hem goed begrepen heb, ook wel achter. Maar daarnaast was er in dat complex van 'de breuk van 1967' zijns inziens ook gedeeltelijk een onnodig uiteengaan. De breuk werd wijder dan die had moeten zijn. Anders gezegd: de breukvlakken hadden er anders uit moeten zien. We hadden aan de kerken van Heerenveen en Haarlemmermeer-O. en aan ds. J. Goudzwaard bijvoorbeeld bin-

nen de Gereformeerde Kerken een plaats moeten blijven geven. Als dit **Kamsteegs** bedoeling is, moeten we de titel 'Een breuk te ver' uitleggen als: 'De breuk was te **wijz**' of 'De breuk ging sóms te ver'. De titel zoals die nu luidt, is te algemeen en wekt een verkeerde indruk. Het is zaak om te zorgen, dat niet bij de lezers èn bij de mensen die alleen deze titel te zien of te horen krijgen het idee **postvat**, dat de breuk van 1967 onnodig is geweest.

Verziekt klimaat?

Aan dat idee van een onnodige breuk draagt **Kamsteeg** nog op een andere manier bij. Het begint de laatste tijd onder ons gewoonte te worden om over de zestiger jaren te spreken in termen van 'verziekt klimaat', zelfs 'door-en-door verziekt klimaat', 'benauwende sfeer', 'kille gehoorzaamheid', 'vertrouwen was kapot' en dergelijke. Ook **Kamsteeg** spreekt op die manier en gebruikt zulke termen (blz. 62-64, 69). Hij vindt dat we in de jaren zestig niet voldoende wezenlijk naar elkaar hebben geluisterd. Er was een brede polarisatie en een diep wantrouwen. De kerkelijke sfeer was om te snijden (blz. 18).

Dergelijke sfeertekeningen zijn onbillijk en misverstandwekkend. Misverstandwekkend vooral voor velen die de jaren zestig niet hebben meegemaakt en die meestal ook niet van plan zijn zich in de strijd van destijds te verdiepen. Als ze regelmatig horen praten over 'verziekt klimaat', krijgen ze een vertekend beeld van wat er **aan** de hand was. De jongere generatie onder ons gaat steeds meer denken, dat het conflict van de jaren zestig alleen maar een onnodig en kwalijk ongeluk is geweest. We moeten ons er eigenlijk een beetje voor schamen. Er was geen breuk nodig geweest, als men elkaar maar meer had vertrouwd, als men de sfeer maar beter had be- waakt en dergelijke. Deze benadering is een **verregaan-**

de mistekening en relativering van de *inhoudelijke* kwesties die er destijds in het geding waren. Zo zetten we onze jongeren *falikant* op het verkeerde been! Er is rond het onderwerp 'de zestiger jaren' een sfeertje aan het ontstaan in de trant van 'ongelukkige aanpak', 'doordrijverij van enkele personen', 'onnodige verwijdering' enzovoorts. Laten we daar alstublieft mee ophouden! De inhoudelijke verschillen rond belijdenissen kerkorde waren echt wel zo ingrijpend, dat het kerkelijk samenleven onmogelijk werd. Erg! Jammerlijk! Maar een 'verziekt klimaat' was daarbij *niet* de hoofdzak en *niet* de eigenlijke boosdoener. Integendeel!

Zulke sfeertekening is ook onbillijk. Vorig jaar hebben we soortgelijke discussies gehad rond de Vrijmaking. Was de kerkstrijd van 1944 niet in sterke mate een zaak van persoonlijke verschillen en ruzies? vraagt men dan. Merkwaardig, die neiging vandaag de dag om zo véél te herleiden tot het persoonlijke, tot factoren als sfeer, klimaat, relaties, wantrouwen! Het is best goed, dat er aandacht voor dat aspect is. Het is in het licht van de Schrift noodzakelijk. Maar het moet *niet* de *spil* worden, waar het verhaal om draait. En daar gaat het de laatste tijd bij ons wel op lijken, ook bij Kamsteeg.

Was het klimaat dan niet verziekt? Ik geloof daar niets van! 'Verziekt klimaat' is hier een onbillijke uitdrukking. Want het suggereert, dat mensen elkaar niet vertrouwden zonder dat het eigenlijk nodig was. Dat mensen werden veroordeeld, omdat men nu eenmaal met elkaar in een onzuivere sfeer was terechtgekomen. Dat een gewoon gesprek niet meer mogelijk was. Dat je bij elkaar overal iets achter zocht. Dat je niet wezenlijk meer met elkaar in gesprek was.

Dat is een onjuist beeld. Er is jarenlang in onze kerken gediscussieerd en gepolemiseerd over ingrijpende kerk-vragen. Wat een onderwerpen: samenspreking met de synoda-

le kerken, de 'tussentoestand' van de gestorvenen, de binding aan de belijdenis, de betekenis van het kerkverband, en wat daar verder volgt. Daar is vaak en veel en op een hoog en goed niveau over gesproken en geschreven. En er is – heel anders dan Kamsteeg op blz. 69 suggereert – ook gevraagd naar bedoelingen, naar motieven, naar wat iemand persoonlijk naar wat een bepaalde stroming beheerste en dreef. Er is veel werk van gemaakt om er samen uit te komen.

Laten we ons met ons gepraat over 'verziekt klimaat' ook maar niets verbeelden. Als *wij* al de genoemde thema's vandáág op ons bordje hadden, dan zouden we veel harder moeten werken dan we nu doen om eenzelfde partij zoden aan de kerkelijke discussie-dijk te zetten als men toen deed. En als de bereidheid tot gesprek met elkaar en de verdraagzaamheid ten opzichte van elkaar vandaag zó krachtig op de proef werd gesteld als in de jaren zestig is gebeurd, dan hadden wij, die zo veel individualistischer denken dan dertig jaar geleden, ons geduld waarschijnlijk allang verloren, gevoel voor sfeer of niet.

Let wel, ik zeg niet dat er geen verkeerde gevoelens en woorden en acties en artikelen en besluiten zijn geweest. Die waren er, net zo goed als ze er vandaag zijn. En inderdaad heerste er in de jaren zestig een gespannen klimaat in de kerken. Mensen die elkaar eerst vertrouwden en hartelijk bejegenden, kregen steeds meer bezwaren tegen elkaar. Dat was van weerskanten zo. Predikant A was er van overtuigd, dat predikant B de kerken op een verkeerde weg bracht. En predikant B vond hetzelfde van A. En als dat je diepe overtuiging is, dan kun je nóg zo lang vrede proberen te houden, maar dan loopt het ergens stuk. Dan ontstaat er een klimaat, waarin je niet verder met elkaar kunt.

In zo'n conflict vertrouw je elkaar tenslotte niet meer op bepaalde punten. En dan begin je er weinig mee te zeggen, dat je elkaar toch

vooral *mòet* vertrouwen. Dat is aardig zolang je alleen nog maar wat verschil van mening over secundaire zaken hebt. Maar als er grotere zaken in geding zijn, en als het op beslissingen aankomt en op de ambtelijke leiding die iemand geeft, dan moet het vertrouwen van elkaar ook *gewettigd* zijn ten overstaan van Gods Woord. *Dáár* zat het probleem. Moesten we ds. Telder en ds. Van der Ziel vertrouwen? En ds. Schoep? Moesten we hun ons vertrouwen schenken, terwijl ze zulke verkeerde dingen deden? En was het verkeerd om hun op *die* punten *niet* te vertrouwen? En hun de leiding van de gemeente niet toe te vertrouwen?

Daarom zijn in de typering van de jaren zestig aanduidingen als 'wantrouwen' en 'verziekt klimaat' ongelukkig. Ze sturen ons in onze beoordeling van de breuk van 1967 op een verkeerd spoor. We moesten maar eens weer wat *méér* praten over het *goed geweten* dat we mogen hebben ten aanzien van de hoofdlijn van het beleid van de Gereformeerde Kerken in de breuk van de jaren zestig!

Conclusie

Mijn conclusie na lezing en herlezing van '*Een breuk te ver*' is, dat dit boekje veel overhoop haalt dat beter had kunnen blijven rusten. Op een centraal punt, de houdbaarheid van alternatieve interpretaties van de Open Brief, onthield de schrijver zich van een analyse en beoordeling daar waar die juist beslist niet gemist kon worden. Ten aanzien van de volgens hem onbillijke interpretatie-dwangovertuigt zijn betoog niet. De strekking en de context van de Open Brief spelen in zijn verhaal een veel te geringe rol. En de doorlopende suggestie, dat het kerkelijk leven in de jaren zestig gestempeld werd door een 'verziekt klimaat' is onbillijk en ongelukkig.

Kamsteegs voorstel voor een schuldbelijdenisten aanzien *van de* hantering van de Open Brief is in

de hoofdzaak dan ook niet overtuigend. Het verdient m.i. als algemeen parool beslist geen steun. Het is onvruchtbaar om op deze manier de debatten over de Open Brief te heropenen. Mogelijk kan er plaatselijk ooit eens aanleiding zijn om op deze zaak terug te komen. Maar zulke plaatselijke situaties zijn van een afstand niet te beoordelen.

Daarvoor is veel meer kennis nodig van de relevante stukken, die zich voorzover ik weet nóch in Barneveld nóch in Kampen bevinden. Willen we verder komen op weg naar herstel van de breuk met de Nederlands-gereformeerden, dan zullen naar mijn overtuiging niet passages uit of procedures over de Open Brief onderwerp van bespreking moeten zijn. Er is dunkt me geen betere en **rechtere** weg dan dat we ons tot de **kern-kwesties** beperken: de daadwerkelijke binding aan de Schrift en (daarvan afgeleid) aan de gereformeerde belijdenis; en de loyale binding aan een gereformeerde kerkorde. Er kan dan ook veel uit het verleden blijven rusten, als we het over de koers voor de toekomst maar christelijk eens kunnen worden.

Alleen als we op deze punten elkaar vinden, zal de eenmaal ontstane kloof niet zó wijd zijn, of ze is in de kracht van Gods Geest te overbruggen. Dat moet toch kunnen? Zou binding aan de gereformeerde belijdenis en aan de gereformeerde kerkorde voor gereformeerde belijders ooit een brug te ver zijn?

N.a.v. A. Kamsteeg, *Een breuk te ver. De Open Brief tussen Vrijgemaakten en Nederlands Gereformeerden*, Uitg. Van den Berg, Kampen, 75 blz. Prijs: f 17,50.

Nieuw uitgekomen is *De brief van Judas*, een 'meditatieve verklaring van een klein briefje, tevens bijbelstudie voor verenigingen' door ds. M.J.C. Blok (3e druk). Uitgegeven door Van den Berg-Kampen. De prijs bedraagt f 19,50 (115 blz.).

Ds. J.W. Kersten schreef *Een wonderbaar getuigenis*. Het gaat om 26 korte meditatie's over Psalm 119. Ze werden eerder geplaatst in de **kerkbode** van de Gereformeerde Gemeenten van Den Haag en **Scheveningen**. Uitgegeven door De Banier-Utrecht. Het boekje kost f 17,50 (57 blz.).

Een eeuw geloven, is de titel van een bundel met 38 meditatie's van ds. H.G. Abma (1917-1992). Hij was Hervormd predikant en staatkundig gereformeerd politicus. De meditatie's gaan over de honderd jaren van Abrahams leven tussen zijn vertrek uit **Haran** en zijn overlijden. Uitgegeven door J.J. Groen en Zoon. De prijs bedraagt f 19,50 (112 blz.).

De Insider, Jezus volgen in de wereld van vandaag door Jim Petersen. Jim Petersen begon in 1963 met zijn vrouw in Brazilië met het werk van De Navigators. Hij werkte als evangelist onder **niet-kerkelijke studenten**. Het boek wil een **aanmoediging-zijn** om een insider te worden door kennis te krijgen van Jezus. Volgens Petersen moeten we in het spoor van Jezus onder de mensen zijn met het evangelie. Uitgegeven door De Navigators i.s.m. Nova-pres. De prijs bedraagt f 26,90 (191 blz.).

Gedachten over verwachten door ds. W. Visser (hervormd predikant

nieuw uitgekomen

te **Nunspeet**. De auteur behandelt speciaal **woonjongeren** en wil handreikingen geven aan jongeren die met vragen over verwachten rondlopen. Uitgegeven door De Banier-Utrecht. Het boek kost f 14,75 (128 blz.).

Janneke de Jong heeft een bundel samengesteld met gedichten rond het moederschap. Het geheel kreeg de titel **Geboortegrond** mee. De illustraties zijn ook van haar hand. Het bundeltje is door Van den Berg-Kampen uitgegeven en kost f 13,90 (47 blz.).

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,35
- 2 ex.: f 6,00
- 3 ex.: f 8,65
- 4 ex.: f 10,60
- 5 ex.: f 12,55

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

als een open plaats zal Jeruzalem daar liggen vanwege de menigte van mensen en vee daarin.'

'En Ik zelf (...) zal haar een vurige muur zijn rondom en heerlijkheid binnen in haar.'

(Zacharia 2 : 4, 5)

Prognose

Een nieuwe kerk bouw je op de groei. Je berekent het te verwachten aantal leden. Welke bouwcommissie denkt daarbij ook aan bekeerlingen van buiten de kerk?

'Voor kerkleden reserveren we 400 zitplaatsen. Daarnaast 100 voor nieuwe christenen...'

Daar moet je wel visie voor hebben! Dat soort groei lijkt te verwaarlozen bij een prognose.

Visie of visioen

In een visioen ziet Zacharia een **forrensende** bouwvakker. Op weg naar Jeruzalems puinhopen. Rond die plek plant hij een stadsmuur. Hij gaat schatten hoe groot het nieuwe Jeruzalem wordt. De man komt in beweging, waar anderen passief blijven. Hij rekent op Gods beloften: de herbouw lukt, meer ballingen keren terug, andere volken sluiten zich aan. Hij bouwt muren op de groei. Met visie. Maar de HERE zegt: geen muren rond Jeruzalem! Ontelbaar veel mensen en dieren komen erheen. Heel Gods schepping zal er wonen. De stad moet kunnen uitdijen. Groei zonder grenzen. Gods visioen overtroeft zijn visie.

Magneet

Vanwaar die groei? Gods heerlijk-

heid woont er. Hij zelf komt daar zo naar voren, dat het zondige mensen aantrekt. Als een magneet. De pluspool van zijn liefde is onweersaanbaar voor mensen die hun minpool ontdekken.

Een stad zonder muren is kwetsbaar. Er kunnen mensen naderen in een andere houding: als zichzelf handhavende pluspolen. Hen stoot de magneet van Gods liefde af.

Gods heerlijkheid is ook een muur van vuur.

God is aanwezig, al ligt er nog veel plat. Wie dat ziet, durft groei verwachten.

Nieuw nieuw Jeruzalem

De één rekent niet op groei. Dat houdt passief of defensief. Je bouwt niet mee. Je zet nauwe muren om de kerk. De ander heeft visie. Je grijpt boven jezelf uit en bouwt op de groei. Met strategie. Zelfs met modellen van een gezond aantal bekeerlingen bij een bepaalde gemeentegrootte. Jouw plannen forceren en kanaliseren de groei. Ook dan bouw je muren, alleen wat wijder. Gods werk moet door de bedding van jouw visie. Nu kreeg het oude nieuwe Jeruzalem weer een muur. Maar het is het begin van een nieuw nieuw Jeruzalem. Dat krijgt – volgens **Opb. 21** – afmetingen van scheppingsformaat. In Zacharia's tijd is dat voorlopig nauwelijks te zien. God zal meer doen dan wij bidden, beseffen of plannen. Maar op zijn tijd en langs zijn weg.

Magnetisch veld

Laat jezelf op God richten. Merkbaar getrokken door zijn liefde. Zo zoekt Hij anderen. Dat laat **strategi-**

st de openheid of geslotenheid achter zich. Onnodige barrières verdwijnen waar Gods liefde trekt. Nodige barrières zijn onvermijdelijk omdat Gods liefde heilig is. Als je minpool getrokken wordt door de magneet van Gods uitstraling, zal zijn pluspool je richten. Je wordt deel van het magnetisch veld. Vroeg of laat komen er anderen, of ze houden afstand. Allebei met één motief: God is in uw midden.

Wie zo op z'n eigen plek zijn steentje bijdraagt, bouwt met verwachting. Op de groei!

Slijtage

De wachtkamer had gelukkig niet al te vol gezeten. Een beetje buiten adem zakte hij thuis weer in zijn stoel.

Sinds een paar weken liep hij bij de fysiotherapeut. Hij kon merken dat hij ouder werd. Het lopen ging al niet zo gemakkelijk meer. En nu waren daar die rugklachten nog bijgekomen. Permanent die pijn. Slijtage, had de dokter gezegd. Geen wonder, natuurlijk, op zijn leeftijd.

Maar het kostte hem moeite om er niet sjacherijgig van te worden. Altijd had hij een hekel gehad aan mensen met van die klaagverhalen. Nu liep hij zelf ook het gevaar meteen over zijn pijntjes en kwaaltjes te beginnen.

Verdriet

Toch: ouder worden viel niet mee. Een paar jaar geleden was Gerda overleden. Hij had nooit geweten dat zoiets zó ingreep op je leven. Elke dag schrijnde het. En dat verdriet kon je eigenlijk met niemand delen. Die stilte, elke keer wanneer hij het huis binnenstapte. Het samen nog even doorpraten over de preek. Het was allemaal voorbij. Ze hadden het goed gehad, samen. Natuurlijk, er was wel eens wat geweest. Ook in hun huwelijk hadden de mooie en lelijke dingen elkaar afgewisseld. Ze waren door fijne en moeilijke perioden heengegaan. Maar wanneer je terugkeek was het huwelijksformuliertoch op een prachtige manier werkelijkheid geworden. Ze waren elkaar tot steun geweest in dit leven. Maar zeker ook als het ging om het toekomstige leven. Altijd weer hadden ze el-

kaar daarin ervaren als een geschenk van God!

Grondtoon

Voor allebei was dat de grondtoon geweest in hun huwelijk. Elke dag was de HERE er geweest. Juist toen het moeilijk was, hadden ze dat zo duidelijk ervaren. God had hen niet laten zitten.

Dat merkte hij nu nòg. In dat vertrouwen hadden ze ook afscheid van elkaar genomen. Dat was gelukkig mogelijk geweest. Ze hadden het tegen elkaar kunnen zeggen: **Gòd** was er steeds bij geweest.

Niet dat ze het altijd zo ervaren hadden. Vroeger hadden ze dat ook veel te weinig tegen elkaar gezègd. Soms hadden ze er niet eens oog voor gehad. Dan werden ze zo opgeslokt door de drukte van het gezin en van de kerk, dat ze maar doorhouden. Achteraf gezien waren ze wel eens erg nonchalant geweest in hun omgang met de HERE.

Perioden van wanhoop hadden ze gekend. Vooral toen zijn jongste broer zo plotseling stierf. Een gezin met kleine kinderen liet hij achter. Toen wist hij ook niet meer waar hij het zoeken moest. Als jonge ouderling had hij in zulke situaties altijd de weg gewezen. Maar later was hij daar een stuk voorzichtiger in geworden. Zelf was hij ook knap opstandig geweest. Boos. En vol verwijten. Met zijn vragen had hij de hemel bestormd.

Band

Maar nu hij terugkeek: de HERE had hem vastgehouden. Zonder dat hij het doorhad, in eerste instantie.

W wandelen met God

Het had ook. **zijn band met Christus verdiept. Zijn verlangen ook naar zijn terugkeer.** ooit had-ie eens bij

Calvijn gelezen: naarmate wij meer te lijden krijgen, raken wij meer aan Christus gehecht. En aan zijn kerk. Daar had-ie toen helemaal niet van willen weten. Maar 't was wel waar!

Steeds meer werden de zondagen hoogtepunten in zijn leven. 't Was alsof-ie bij het ouder worden er alleen maar meer behoefte aan kreeg. Die boodschap van vergeving van zijn zonden, daar kreeg hij nooit genoeg van. Natuurlijk dacht hij wel eens aan de ontmoeting met Christus. Dat duurde ook voor hem niet zo lang meer. Dat hij met al die zonden van hem vrijgesproken was! Dat Christus in zijn plaats perfect geleefd had. Het werd steeds wonderlijker voor hem.

En dan die preken en die psalmen over de trouw van de HERE! Juist nu hij oud geworden was, gaf dat zo'n rust.

Sterven

Soms kwam dat echt op hem af. Sterven. Hoe zou dat zijn? Door gaan naar het eeuwige leven, ja. Maar toch zag hij er tegenop. Vooral tegen het moment zelf. Dat was een aanvechting, dat wist hij wel. Maar je moest toch door dat moment heen. Hij verlangde echt wel naar het leven daarna. Dat het er zou zijn, daar was hij ook zeker van. En toch. Hij probeerde zich er wel eens een voorstelling van te maken. Dat was moeilijk. 't Zou vast niet tegenvallen, integendeel. Zoveel vertrouwen in zijn Heiland had hij wel.

Elke dag was de HERE er geweest. Dat zou op dat moment **ongetwij-**

feld ook het geval zijn. Met zijn engelen.

Steek

Meteen voelde hij weer die steek door zijn hart. Hun grootste verdriet was geweest, dat Anton afscheid had genomen van God. Vaak hadden ze vertwijfeld zich afgevraagd of het hun schuld was. Wat hadden ze verkeerd gedaan? Ongetwijfeld hadden ze fouten gemaakt. Dat hadden ze ook regelmatig tegen hem gezegd. Nee, daar had het niet aan gelegen, zie hij. En toch. Dar hadden ze altijd meer verdriet van gehad dan van dat sterven van hun tweede. De kloof was bijna tastbaar aanwezig. En straks zou de Here er zijn. Voor hem. Maar net zo goed voor Anton. Elke dag bracht hij het in zijn gebed in de hemel. Maar nog steeds moest hij leren dat verder maar aan de HERE over te laten. Elke keer sneed dat verdriet als een mes door zijn ziel.

Feiten

Gelukkig had dat die grondtoon van vertrouwen nooit aangetast. Dat probeerde hij ook steeds over te brengen. In de kerk voelde hij zich soms een beetje aan de kant gezet. Ouderen telden nauwelijks meer mee. Maar wanneer hij de kans kreeg, vertelde hij het. Ps. 92 zei dat zo mooi. Ouden van dagen kunnen er van getuigen dat de HERE waarachtig is. Die kunnen instaan voor de feiten. Hij had het zelf ook meegemaakt. Als jongeren vandaag iets nodig hadden, dan dit wel. Hij merkte het wel, aan zijn kleinkinderen: alles leek op losse schroeven te staan. Niets was zeker. De bijbel was voor hen zomaar één van de manieren om te geloven. Meer dan ooit moesten ze weten dat je het met God kon wagen. Dat je op zijn woorden aankon. En dat dat je houvast gaf. Als het ware verankerde

aan de hemel. Wat was de wereld tijdens zijn leven ingrijpend veranderd. Wreder geworden ook. En het ongeloof agressief. Hij hield zijn hart vast. Maar de HERE was waarachtig! Dat hadden jongeren nodig! Meer dan ooit. Hijzelf. Zijn kinderen. Ook Anton. Zijn kleinkinderen.

Glans

Hij kon zich verheugen op straks. Achteraf was zijn leven snel gegaan. 'Het lijden van dit leven weegt niet op tegen de heerlijkheid, die straks onthuld zal worden.' Dat verzachtte de pijn een beetje. Die rug bleef hij wel voelen. Maar hij beschouwde het maar als

de naweeën van dit leven. En de voorweeën voor straks. Kom, hij ging zijn boterhammetjes maar eens klaarmaken. Straks zou hij weer bidden: geef mij elke dag wat ik voor mijn lichaam nodig heb. Zijn leven lang had de HERE daarop gereageerd. Nu hij terugkeek was dat de gloed, die over zijn leven lag. Hij was blij met zijn God. Nu al. Wat zou dat straks wel niet worden!

Jammer, dat er in de kerk zo weinig tussen ouderen en jongeren **ècht** gepraat werd. Hij had hen zoveel te vertellen. Over God vooral. Nu kon het nog! God. Die gaf aan elke dag in zijn kamer een bijzondere glans.

REEDS 140 JAAR

VERZEKERT
donatus **VERTROUWD**

DONATUS,

- is bij uitstek specialist in het verzekeren van kerkelijke eigendommen
- verricht gratis inspecties en taxaties door eigen, speciaal opgeleide bouwkundig experts
- is een non-profit maatschappij. De winst wordt aan de leden/verzekerden uitgekeerd in de vorm van premie-restitutie. (Over de afgelopen 10 jaar gemiddeld 50%!)
- kent op maat gesneden polisvoorwaarden, zoals een extra-kostendekking indien na een schade het gebouw niet meer voor kerkelijke diensten kan worden gebruikt en naar elders moet worden uitgeweken.

Onderlinge Verzekering
Maatschappij Donatus u.a.

Postbus 5055
5201 GB 's-Hertogenbosch

Telefoon 073 - 122166
Telefax 073 - 890365

Vraag vrijblijvend om een offerte of gesprek, ook als u nog elders verzekerd bent. Het verplicht u tot niets.

GEHOORZAMEN! OF: (BE)RUSTEN?

J.J.C. Dee

Machteloosheid en uitzichtloosheid van het hervormde kerkbegrip

Inleiding

In het tweede artikel hebben we ons beziggehouden met enkele voor ons onderwerp van belang zijnde historische achtergronden van het hervormde kerkbegrip. De posities, in de vorige en in deze eeuw ingenomen, hebben er voor gezorgd dat de NHK zich niet tot een gereformeerde kerk kon ontwikkelen. De hervormde leer over de kerk bleek daartoe machteloos. Ze bleek ook uitzichtloos. Want de weg van vereniging met de (syn.) GKN en de ELK zal wel naar een pluriforme protestantse kerk, maar niet naar een gereformeerde kerk leiden. In dit artikel en in het volgende wil ik een aantal kritische vragen stellen bij het hervormde kerkbegrip. Kunnen Schrift en Belijdenis nog wel werkelijk functioneren inzake de leer over de kerk? Ik eindig met enkele opmerkingen over de blijvende winst van het onderricht van Schilder voor gereformeerd kerk-zijn.

Kritische vragen bij het hervormde kerkbegrip: verbond en kerk

Enkele kritische vragen en opmerkingen richten zich allereerst op de wijze waarop in de hervormde kerkleer het verbond wordt verstaan.

1. De NHK heeft door het bewust opnemen van de geboorteleden onder hen die tot de kerk behoren een kerk gecreëerd met een zeer brede rand, waardoor zij belemmerd wordt als kerk te functioneren. Zij heeft door in een laat stadium van haar geschiedenis – eerst in 1852 en later in 1931 onder het Alge-

meen Reglement, daarna in de kerkorde van 1951 en ook nu weer in SoW-verband – de relatie vast te leggen tot de niet-gedoopten in de kerk de lijn van het historisch gereformeerd protestantisme verlaten. Zowel de Kerkorde van Wezel van 1568 als de Dordtse Kerkorde van 1618 kennen alleen belijdende leden en doopleden. In het hervormd kerkrecht (en straks in de SoW-kerk) heeft men zich dus aangesloten bij het Reglement uit de vorige eeuw en niet bij de gereformeerde kerke-ordening. Deze keuze is bepalend voor het kerk-zijn over heel de linie. In wezen wordt hier over heel de problematiek beslist.

2. Hoe verhoudt zich de hervormde kerkleer tot Artikel 29 NGB, waar sprake is van de kenmerken van de ware kerk? Een kerk, die zich principieel heeft ontwikkeld tot een open type van kerk-zijn, tot een kerk met verschillende richtingen die allen hun legitieme plaats hebben, tot een kerk met een pluraal waarheidsbegrip (een eufemistische term voor leervrijheid) – in zo'n kerk is de uitoefening van de kerkelijke tucht onmogelijk geworden, zo'n kerk is als geheel niet meer te herkennen aan de zuivere bediening van Woord en Sacramenten. Wanneer op het niveau van de Artikelen 28 en 29 NGB gesproken wordt, zal blijken dat het hervormde denken over de kerk (en evenzeer de kerkleer binnen SoW) onhoudbaar is.

3. Hoe verhoudt het hervormde kerkbegrip zich tot de bijbelse verbondsgedachte? Door eenzijdig de nadruk te leggen op het belofte-karakter van het verbond, door de

grenzen van het verbond niet aan te willen wijzen en door het verschil in spreken over het verbond in Oude en Nieuwe Testament niet te honoreren (al is 't het ene verbond der genade!), heeft de hervormde kerkleer het verbond inzake de leer over de kerk van zijn kracht beroofd. Het verbond is eenzijdig in zijn ontstaan, maar tweezijdig in zijn voortbestaan. Daaruit volgt, dat in het verbond de verantwoordelijkheid van de mens geen ondergeschikte plaats heeft. Het verbond roept op tot geloof en bekering – ook inzake de kerk! – en ontslaat nooit van de actieve gehoorzaamheid. Schilder sprak in 'Ons *aller Moeder*' over het verbond: het is geen oorkussen der traagheid, maar een scherpste prikkel ter bekering. De verhouding van belofte en eis is in het verbond onomkeerbaar, maar tegelijk zijn deze begrippen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Als God in de oprichting van zijn verbond de mens zoekt, zoekt Hij de eer van en de dienst aan Hem als Verbondsgod. Dus is het verbond niet te denken zonder de eis, dat de mens zich in geloof en gehoorzaamheid zal geven aan zijn God en zal antwoorden op diens Woord. Gods Woord en het aanspraak-karakter van het 'Ik ben uw God' brengen mee, dat in het verbond de belofte met de eis samengaat. Het is de winst van Schilders theologie dat hij op deze wijze verbondsmatig over de kerk heeft gesproken.

4. De hervormde kerkleer staat op gespannen voet met het verbondsmatig spreken over de kerk in Oude en Nieuwe Testament. Hoewel in het Oude Testament het verbond samenvalt met Israël als volk en na.

tie, staat ook daar de (oproep tot) **verbondsgehoorzaamheid** centraal. In het Nieuwe Testament – met name in de Brieven van Paulus, waar lichaam van Christus, tempel van de Heilige Geest, heilige natie aanduidingen zijn voor Gods volk – staat het verbond in het teken van het gehoorzaam handelen van de gelovigen; daarin oefenen zij hun ambt uit. In '*Ons aller Moeder*' schrijft Schilder daarover: 'Het Si-on-van-heden moet gezien worden onder het licht van het nieuwe verbond, onder het Sara-beeld: de vrije gemeenschap van de vrijgemaakte leden van Christus, en die allen in hun ambt, het ambt der gelovigen.' Zo wordt effect gegeven aan artikel 28 NGB, waar de gereformeerde gelovigen de overtuiging belijden, dat het, om des te beter de eenheid van de kerk te bewaren, om des te beter zich te onderwerpen aan de onderwijzingen tucht van de kerk, om des te beter de hals te buigen onder het juk van Christus, om des te beter de opbouw van de broeders en zusters te dienen volgens Gods Woord, de roeping van alle gelovigen is zich af te scheiden van hen die niet bij de kerk horen en zich te voegen bij de heilige vergadering van de ware gelovigen. De belijdenis wijst hier aan dat, als de gezondheid van de kerk wordt bedreigd door de binding aan menselijke meningen en organisaties, het de roeping is van de gelovigen zich af te scheiden, omdat die menselijke meningen en organisaties dan zo dominerend zijn geworden, dat de kerk van Christus tot valse kerk is geworden en Gods kerk zich heeft verplaatst naar een kerk, waar het Woord van God in zijn heerschappij is hersteld. Aan een taxatie van het hervormd kerk-zijn in het licht van artikel 28 NGB heeft men zich in de NHK nimmer gewaagd. Het kan niet anders of artikel 28 NGB moet hen, die de belijdenis ernstig nemen, in problemen brengen. Hier wordt de weg gewezen dat het van een statische **verbondsbeschouwing** moet komen tot de **geloofsge-**

hoorzaamheid aan Christus, en van het rusten in gegeven instituut tot een trouw, verbondsmatig bouwen van de kerk.

Kritische vragen bij het hervormde kerkbegrip: volkskerk

Een tweede serie vragen in de richting van de hervormde kerkleer betreft de NHK als volkskerk.

1. Het spreken over de '**Christus-belijdende volkskerk**' is begonnen bij Hoedemaker, die, mystificerend, de kerk met haar ambtelijke vergaderingen als volkskerk boven de Schrift heeft uitgeheven. Hij heeft geen oog gehad voor de kerk als vergadering (coetus, actie!) van de gelovigen (vgl. artikel 27 NGB) en voor het goed recht van afscheiding (artikel 28 NGB). Het ideaal van de volkskerk werd bij Hoedemaker bepaald door de kinderdoop. 'Zodra men zegt: Tot de kerk behoren de gelovigen en hun zaad, heeft men de volkskerk in de kiem.' Bij hem was de 'organische visie' beslissend: de kerk is een 'organische', natuurlijke eenheid, evenals het volk dat is. Daarmee was voor hem het 'organisch' verband tussen kerk en volk gegeven. Door dit 'organisch' denken over kerk en volk verloor Hoedemaker het normatieve spreken over de kerk volgens de Heilige Schrift uit het oog. Zijn **romantisch-historische** visie heeft ervoor gezorgd, dat een historische kerk als zodanig de laatste norm voor het handelen van de gelovigen werd. Deze visie nam tevens het normatieve van Gods Woord als kracht en maatstaf voor de kerkvergadering en het menselijk-kerkelijk handelen weg. Toen Hoedemaker het op zijn wijze **verstane** verbond van God tot het constitutieve gegeven van de NHK had gemaakt, werd de 'natuur' boven de 'genade' verheven. Het besef viel weg, dat de kerk nooit 'vaderlandse kerk' is, maar lichaam van Christus, **tesamen** gevoegd en verenigd met hart en wil door een

zelfde Geest door de kracht van het geloof (artikel 27 NGB). **Hoedemaker** heeft de weg van een oplossing volgens de gehoorzaamheid van het geloof afgesneden en is met de kerk de weg gegaan van het 'God moet het maken', waarbij in de kerk waarheid en leugen naast elkaar staan en de Heilige Schrift en de Confessie niet meer samenbinden.

2. Het mystificerende, het mystieke spreken over de kerk – over de NHK als volkskerk en als 'moeder' – treft men in sterke mate in het werk van **Noordmans** aan. **Noordmans** verzet zich tegen een gezuiverde kerk, waar de sleutels gehanteerd worden; hij denkt dan aan de Gereformeerde Kerken. Hij poneert dat een volkskerk Schriftuurlijk en gereformeerd is en in geestelijke zin belijdend kan wezen. De Belijdenis heeft voor hem dan echter vooral een dienend en geen normatief karakter. In zijn spreken over de kerk toont Noordmans zich een mysticus. Hij ziet de hervormde volkskerk vooral als 'schoot der vroomheid', als plaats van 'de sfeer en de stemmen' (waar thuis de Schrift wordt gelezen en waar over geestelijke zaken wordt gesproken; Noordmans' achtergronden liggen in het Friese Reveil!), als oord waar 'de mystieke tonen van psalmen en gezangen' klinken, als 'mystieke gemeenschap'. (Vgl. zijn 'Dankrede' na zijn promotie in 1935 en *Binnen de Pinkstercirkel* uit 1935, paragraaf 'De kerk'.) Bij Noordmans vindt men in zijn werk het pleidooi voor de hervormde volkskerkgedachte, maar dan minder gericht op de institutionele kant van de kerk en meer op de geestelijke, mystieke kant wat voor hem het wezen van de kerk als 'moeder' uitmaakt. Zo staat het spreken van Noordmans over de kerk dichter bij Gunning dan bij Hoedemaker.

3. In het spoor van Hoedemaker is Haitjema verder gegaan, toen hij sprak over de gereformeerde **Christus-belijdende volkskerk** van **Ne-**

derland. Haitjema heeft de kerk tot subject van het belijden gemaakt in plaats van de personen van de ware Christ-gelovigen. Tot de consequenties van de leer van Gods genadeverbond behoorde volgens hem dat de kerk geen groep van uitverkoren enkelingen was, maar geloofsgemeenschap. Volgens Haitjema zou de wijde strekking van Gods genadeverbonder voor zorgen dat de volkskerk als vanzelf het karakter van 'belijdende kerk' zou krijgen. De worsteling om deze Christus-belijdende, nationaal-gereformeerde volkskerk in Nederland zag Haitjema zich voltrekken door de reorganisatie van de gehele inrichting der NHK, welke voor hem een eindpunt bereikte in de Kerkorde van 1951. Haitjema heeft zich in zijn kerkbegrip een getrouw volgelijng van Hoedemaker getoond. Zijn optimistische verwachtingen omtrent reformatie-door-reorganisatie zijn door de ontwikkelingen in de NHK van de afgelopen veertig jaar geloochenstraft.

4. Ik wijs nog op Van Ruler, die niet alleen zijn theocratisch cultuurvisioen met de Christus-belijdende volkskerk liet samengaan, maar die ook, op mijns inziens ongeoorloofde wijze, in zijn denken over kerk en verbond de genade in de natuur liet opgaan. In zijn *Religie en Politiek* (pag. 85) schrijft hij: 'In de verbondsl eer overheerst het gemeenschappelijke dermate, dat de gemeenschap der genade bij voorkeur wordt uitgedrukt in de gemeenschap der natuur: Ik zal uw God zijn, en uw zaad na u. Uit het zaad der gelovigen ontstaat, niet de kerk, maar de natie.' De romantisch-historische visie van Hoedemaker werkt hier door. En in het genadeverbond heeft bij Van Ruler de natuurlijke theologie zo de overhand, dat aan het verbond zijn eigenlijke kracht en zijn eigenlijk karakter ontnomen wordt. Weggeval len is, dat het verbond een rechts-verhouding is, waarin God zijn volk heeft opgeroepen tot zijn dienst (vgl. Schilder, *Beginsel*,

recht en betekenis der Afscheiding pag. 84).

5. Nadat Hoedemaker de toon had gezet voor het spreken over de kerk is er, sinds Kromsigt, Haitjema, Van Ruler en anderen, in wezen bij de confessionelen in de NHK weinig veranderd in hun kerkleer. Men neemt nog steeds stelling tegen het vermeende gereformeerde verenigingsdenken ten aanzien van de kerk en stelt daar de NHK als nationale volkskerk tegenover. Nog steeds is bij hen de kerk een zelfstandige grootheid buiten de gelovigen – het gegeven instituut is van groter betekenis dan het functioneren van het ambt van de gelovigen. Nog steeds valt bij hen alle nadruk op het feit dat de openbaring van het lichaam van Christus op aarde uitsluitend werk is van de verbondsgenade. Alleen Jezus Christus roept zijn kerk in het aanzijn; Hij alleen moet en kan het doen. Wel is er in confessionele kring een en ander verschoven. Men kan in deze tijd niet meer triumfalistisch over de NHK als volkskerk spreken. Secularisatie en kerkverlating, en de ontwikkelingen in de NHK zelf hebben gezorgd voor de nodige erosie in het volkskerkelijke denken. Maar het oud-testamentische denken over de kerk en de nationale volkskerk-gedachte worden nog altijd diep beleefd. Daardoor kan deze beweging, hoewel zij wil staan voor handhaving van het gezag van de Schrift en van de Confessie, de NHK nooit in gereformeerde zin reformeren. De typisch confessionele uitgangspunten belemmeren haar daarin en altijd weer verdwijnt in de kerkleer de geloofsgehoorzaamheid aan Christus achter de eenzijdig verstande verbondsgenade en Christokratie. Om deze redenen wordt de positie van de confessionelen in de NHK getekend door machteloosheid en uitzichtsloosheid. De onvoorwaardelijke binding aan het gegeven instituut doodt elk protest, elke actie, elke bouwende, gehoorzame daad.

Samenvatting

In dit artikel hebben we aandacht gegeven aan de verhouding verbond en kerk in de hervormde kerkleer. We zagen dat de eenzijdige nadruk op het belofte-karakter van het verbond en de ruime verbondsofvatting het verbond, juist ook als zaak van gehoorzaamheid, van zijn kracht heeft beroofd. Daardoor staat de hervormde kerkleer op gespannen voet met de Schrift en is zij in strijd met de artikelen 28 en 29 van de NGB. Tevens gaven we aandacht aan de volkskerk-idee in de hervormde kerkleer. We zagen dat, waar de historische kerk de laatste norm wordt, het normatieve spreken van de Schrift moet wijken. Uiteindelijk heeft de geloofsgehoorzaamheid aan Christus inzake de kerk minder gewicht dan de volkskerk-gedachteen breekt de binding aan het gegeven instituut iedere daadkracht om de kerk te reformeren.

Vooruitblik

In het vierde en laatste artikel tracht ik iets van de kerkleer van de Gereformeerde Bond weer te geven en ga ik op enkele punten nog iets dieper in op het geheel van de hervormde kerkleer. Ik geef aan waardoor het hervormde kerkbegrip zich niet kan ontwikkelen tot een gereformeerd spreken over de kerk. Tenslotte confronteer ik het hervormde kerkbegrip met het spreken over de kerk in Afscheiding en Doleantie en eindig ik met het antwoord van Schilder inzake de kerkvraag.

In de loop van 1995 hoop ik een publikatie het licht te doen zien, waarin, in samenhang met de brochure 'Ons aller Moeder', een samenvattend overzicht wordt gegeven van Schilderspreken over de kerk. Daar zal, in het notenapparaat, hetgeen hier als citaten etc. voorkomt, uitvoerig worden gedocumenteerd. Om deze reden is in dit artikel van een nadere verantwoording afgezien.

MEN ROEPT VAN GROENLANDS BERGEN

J. Smelik

Misschien heeft u er nooit bij stilgestaan, maar het is opvallend dat je vandaag de dag liederen over de zending met een lantaarntje moet zoeken. Honderd jaar geleden was dat wel even anders: de negentiende eeuw kende menig zending lied. Een paar van deze liederen behoorde tot het **standaard-liedrepertoire** van onze overgrootouders (opa's en oma's). Maar ja, zij leefden dan ook in de eeuw die bekend staat als de 'eeuw van de zending' en waren bekend met 'zending sbid stonden', 'zending sfeesten' en 'zending enootschappen'. Iedereen zong dan ook met Nicolaas Beets:

*Roept uit aan alle stranden,
Verbreidt van oord tot oord,
Verkondigt alle landen
Het Evangeliewoord.*

Vandaag vinden we nog wel dat 'alle voiken moeten **leren** wat tot hun vrede dient' (citaat uit 'Roept uit aan alle stranden'), alleen zingen we er niet meer expliciet over. De negentiende-eeuwse zending sliederen geven ons een goed beeld over hoe men tegen de zending aankeek, hoe men erover dacht en welke motieven daarbij een belangrijke rol speelden. Aan de hand van een zending slied uit de negentiende eeuw willen we in dit artikel hierover iets naar voren brengen. Ik heb gekozen voor het lied 'From Greenland's icy mountains', dat met name de (iets) oudere lezers zullen kennen met de beginregel 'Men roept van Groenlands bergen'.

Populair

Het lied 'From Greenland's icy mountains' behoort tot de meeste

bekende en geliefde **zending sliederen** uit de negentiende eeuw. Het werd in 1819 geschreven door de Engelse bisschop Reginald **Heber** (1783-1826). **Heber** kennen we in onze tijd vooral als auteur van het lied 'Heilig, heilig, heilig! Heer, God almachtig' (*Liedboek voor de Kerken*, 457). Dit lied werd in de negentiende en begin twintigste eeuw algemeen geliefd. Dat het lied nog steeds bekend is, zal mede te danken zijn aan het feit dat het in 1938 opgenomen werd in de *Nederlands Hervormde Bundel*. Ondanks dat het zending slied van **Heber** toentertijd even populair was, werd dit lied niet opgenomen in de hervormde gezangbundel. Het zending slied mocht zich verheugen in een internationale belangstelling. In diverse Europese landen werd het lied vertaald. Soms verscheen van het lied zelfs meer dan één vertaling. Dat gebeurde bijvoorbeeld in ons land. Er zijn mij maar liefst zes Nederlandse vertalingen van Hebers lied bekend. Voor een lied is dat uitzonderlijk veel. Het zegt veel over de **geliefdheid** van het lied. Blijkbaar bracht **Heber** gedachten onder woorden, waar velen zich in konden vinden en in herkennen. De bekende predikant-lieddichter C.S. **Adama** van Scheltema (1815-1897) was zelfs zo enthousiast over Hebers lied, dat hij er twee vertalingen van maakte. Ook Is. Da **Costa** (1798-1860) vond het lied de moeite waard om er een vertaling van te maken. Hij schreef zijn vertaling omstreeks 1850 op verzoek van W. Jamieson, predikant van de **Engelse-Episcopale kerk** te Amsterdam. Het lied was bedoeld om gezongen te worden op een zending sbid stond. Da **Cos-**

Kerk en muziek

ta's vertaling werd in de negentiende eeuw het meest populair. De vertaling, die de Engelse tekst behoorlijk getrouw weergeeft, treft u bij dit artikel aan.

De opbouw, structuur van het lied is duidelijk: in strofe 1 wordt gewezen op het roepen van de heidenen, die in doodse donkerheid leven. In strofe 2 wordt onder woorden gebracht dat de toestand van de roependen echt catastrofaal is: zij kunnen in nog zo'n fraai exotisch gebied leven, maar zolang zij neerblijven voor hout en steen, is hun toestand hopeloos. In de derde strofe komen 'wij' in zicht. 'Wij', die het evangelie kennen, moeten ons bekommeren om de heidenen. De laatste strofe bevat een gebed om verbreiding van het evangelie, waarbij heengewezen wordt naar de Jongste Dag.

Bij het zending slied van Heber componeerde Lowell Mason (1792-1872) in 1824 een melodie. In Engeland stond deze melodie bekend onder de namen 'Mason' of 'Missionary'. Waarschijnlijk viel deze melodie in Nederland niet in goede aarde. Onze voorouders zongen het lied veelal op een aantal andere melodieën. Om twee slechts te noemen: in de gereformeerde bundel *Stem en Snaren* (1882) stond de melodie van de 'Marseillaise' bij het lied afgedrukt. Ook werd het lied wel gezongen op de melodie 'Aurelia' van S.S. Wesley. Dat is de melodie van 'De kerk van alle tijden'.

Nu is dit een aardig voorbeeld van wat een melodie met een tekst kan doen. Gezongen op de melodie van de 'Marseillaise' krijgt het lied opeens een sterk militant karakter.

Men roept van Groenlands bergen

1.
Men roept van Groenlands bergen
men roept van 't Indisch strand,
van Africaas woestijnen
en geel geblakerd zand,
van stroomen, ver gelegen,
van velden wijd gespreid,
om bijstand ter bevrijding
uit doodsche donkerheid.
2.
Wat keur van specerijen,
doorgeurende 't azuur,
wat rijkdom van tooneelen
der prachtigste natuur,
zal Ceylons eiland baten,
by 's menschen gruwzaamheen,
zoo lang hy, blinde heiden,
zich buigt voor hout en steen?
3.
En wy; wier zielen leven
by 't Godslicht van omhoog,
wy zouden 't licht onthouden
aan 't naar ons starend oog!
Bevrijding, ja, bevrijding
in des Gezalfden naam, –
die brenge aan alle volken
ons aller stem te zaam!
4.
Voert, winden! op uw vlerken
dat Evangelie meê,
tot dat het de aard bedekke
gelijk een diepe zee.
Eens komt aan alle volken
het Lam, voor ons geslacht,
als Goël, Schepper, Koning,
zich toonen in zijn kracht,

Reginald Heber
Vertaling: Isaac da Cosio

We komen in de sfeer van 'voorwaarts christenstrijders!' terecht. Gebruiken we de melodie van Wesley, dan ontstaat een meer ingetogen lied, waaruit vooral medelijden met de heidenen spreekt.

Inhoud

In de eerste strofe van het lied voert Heber ons over de hele wereld mee: van Groenland komen we via Afrika in India. Deze gebieden worden niet toevallig genoemd. Het schaars bevolkte Groenland was een bekend zendingsgebied waar vooral de **Hernhutters** vanaf circa 1730 als zendingen werkzaam waren. Afrika bestond in de negentiende eeuw voor het grootste gedeelte uit koloniën. Door verschillende landen en kerk-

genootschappen werd daar massaal zending bedreven. Dat Heber in zijn lied ook India bij name noemt is niet vreemd: de dichter heeft daar zelf vanaf 1823 tot zijn dood in 1826 gewerkt.

In het lied van Heber treffen we gedachten en uitdrukkingen aan, die kenmerkend zijn voor het negentiende-eeuwse zendinglied. Zo sprak men over het algemeen niet gewoon van 'heiden', maar van 'blinde heiden' (str. 2). Ook het gegeven dat de heidenen zelf roepen, smachten naar het bevrijdende Evangelie komen we in menig zendinglied tegen. Als voorbeeld citeer ik de eerste strofe van een ander bekend zendinglied, dat aan het eind van de negentiende eeuw geschreven werd door J. Snoeck Henckemans:

*Hoort gij die stemme,
Roepend uit de verte
Smeekend om redding?
't Is een stem der smart.
't Klinkt als een angstkr
Afgesperst aan 't harte
Biddend en klagend.*

De gedachte, dat de heiden zelf om het evangelie riep, was ontleend aan Handelingen 16. Daar wordt verhaald dat Paulus te Troas 's nachts een gezicht te zien kreeg: 'er stond een Macedonische man, die hem toeriep: Steek over naar Macedonië en help ons' (Hand. 16 : 9). In de Statenvertaling staat: 'Kom over in Macedonië en help ons'. Deze bijbeltekst is in de negentiende eeuw voortdurend gebruikt in verband met de zending. Ook in veel zendingliederen wordt gerefereerd aan de woorden

'Kom over en help ons'

Een ander element in Hebers lied, dat we in zeer veel zendingssliederen aantreffen, is de indringende oproep aan christenen om het evangelie aan alle volken te verkondigen. In de negentiende eeuw werden veel pogingen ondernomen de zending onder de aandacht te brengen van het kerkvolk. Wie echt doordrongen was van wat het evangelie inhield, kon niet anders of hij moest het aan alle volken vertellen. Die opdracht en oproep brengt Heber in de derde strofe onder woorden. C.S. Adama van Scheltema vertaalde deze strofe als volgt:
Hoe, zouden wij dat weten

*En, levend door Gods woord,
Ons kinderhart vergeten
Die zucht, van ver gehoord?
Nee, laat die kreet ons leiden
Zoover één zondaar dwaalt,
Tot in den laatsten heiden
Genade zegepraalt*

Een laatste element, dat in veel zendingssliederen terug te vinden is, treffen we aan in de vierde strofe: de heenwijzing naar de wederkomst van Christus. Op die dag zal Christus' macht volledig openbaar worden voor alle volken.

Samengevat: het zendingsslied van Heber is een goed voorbeeld van de manier waarop men in de negen-

tiende eeuw het kerkvolk wilde mobiliseren voor de zending. Niet alleen de armoede en ellende van de heidenen werd onder de aandacht gebracht, maar ook de opdracht aan christenen om gevolg te geven aan het zendingssbevel uit Matteus 28 vers 19. In vers 20 uit dit hoofdstuk verzekert Christus zijn discipelen dat Hij met hen zal blijven tot aan de voleinding der wereld. Ook het element van 'voleinding van de wereld', de wederkomst van Christus, wanneer zijn Koninkrijk volledig openbaar zal worden voor alle volken, speelde een belangrijke rol in het negentiende-eeuwse denken over de zending.

Prof. J. Kamphuis

Het hallel van de kinderen

– de plaats van de kinderen in de lof voor God –

Het lijkt zo vanzelfsprekend: de Bijbel een boek voor volwassenen. Maar zijn we dan niet verkeerd bezig? Of kijken we op een onjuiste manier naar de kinderen in de Bijbel?

Prof. J. Kamphuis probeert ons antwoord te geven op deze vragen en geeft ons 'voortgezet onderwijs' over het 'hallel' bij de kinderen. Uitgebreid behandelt hij enkele Schriftgegevens over de kinderen en hun vreugde(-lied). Ook hoe de Geest van God de kinderen in de gemeente tot vreugde voert. Want de Bijbel spreekt over die kleine hallel-zangers anders!

218 pagina's, gebonden, f 28,—.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 01100-15591, Fax 01100-16492

VERRIJKINGSSTOF BIJ DE GELOOFSLEER

C.J. Haak

B boekbespreking

In het Jappenkampschreef (toen nog) ds. Verkuyl (intussen emeritus hoogleraar Missiologie aan de VU) met alleen de bijbel als 'nagelwerk' een a-b-c van het christelijk geloof. Voor mede-gevangenen die wel in God wilden geloven, maar niet wisten hoe. Dat 'Credo' (Ik geloof) is later in de Indonesische versie 'Aku percaya' tot 12 maal toe herdrukt. Het was hét catechisatie-handboek van de protestantse kerken, voor catecheten, evangelisten en predikanten, tot op vandaag toe. In 1992 heeft Verkuyl een radicale revisie ervan gegeven. Nog eenmaal wil hij de kern van het christelijk geloof eenvoudig en trouw aan de bijbelse boodschap samenvatten. In 1993 was al een 2e druk nodig, vermeerderd met een tekstregister.

Op de grens van kerk en wereld

Verkuyl pretendeert geen origineel boek te geven. Hij slaagt er wél in een boeiend, pakkend en verrijkend boek over zijn geloof te schrijven. Op elke bladzijde proef je het levend getuigenis van een man die z'n hele leven lang aan het front tussen kerk en wereld heeft gestaan. Hij kent om zo te zeggen de vele 'wegen' van de niet-christelijke religies en de bezwaren van de moderne God-loochenaarsen kerkverlaters. En elke keer worden ze vergeleken met en getoetst aan het geloof in Christus.

Het zijn deze vergelijkingen, over de schepping, de zonde, de (zelf)verlossingswegen, de overwinning op demonische krachten (uitgebreid over engelen en duivelse machten!), de verzoening – inclusief de polemieken tegen Kuitert –

de sacramenten en toekomstverwachting, die aan predikanten en catecheten een overvloed aan 'verrijkingstof' geven. Ik ken geen ander beknopt catechisatie-leerboek dat zó elke keer het levend gesprek met de niet-christelijke wereld aangaat. De gedrevenheid van Verkuyl voor de absoluut enige Verlosser Christus prikkelt om ook met die intentie met de bijbel aan de slag te gaan.

Aantrekkelijk zijn ook de vele getuigenissen van gelovigen uit andere werelddelen, aangevuld met voorbeelden uit de wereldliteratuur.

Bijbelse boodschap?

Over de verdere inhoud ben ik minder enthousiast. Verkuyl houdt meer vast aan de Persoon van Christus dan aan de tekst van de Bijbel. Ook al is hij behoudender dan bijv. Kuitert en Wiersinga, toch wijkt hij door z'n Schriftkritische visie op veel punten af van de gereformeerde belijdenis. Er is geen historische Adam, want 'Adam, dat ben ik'. De zonde is wel universeel van aard, evenals Gods toom erover, maar het is dwaas te denken dat God geen ontferming zou hebben voor jong gestorven kinderen en lijdende men-

sen die nood van Christus konden horen. Er wordt wel degelijk met warmte opgeroepen tot geloof, maar de consequenties van weigering en ongelof worden niet genoemd. De kerk kan bijv. niets over hel of eeuwig oordeel zeggen, alleen hopen op al-verzoeningen actief evangeliseren. De eeuwige liefde van God voor zijn uitverkoren Bruid is vervangen door een plan van God om de wereld te herstellen en onsonwaardig-gemensen, waarbij geen uitzonderingen worden gemaakt, te behouden. Op concreet kerkelijk terrein hoopt Verkuyl dat Rome mee gaat doen aan de Wereldraad van kerken, waarbij het rapport over Doop, Avondmaal en Ambt goede diensten kan bewijzen.

Daarom vind ik (afgezien van de lengte) dat deze samenvatting geen a-b-c is om God te vinden. Het is wél een uitstekende hulp om op alle onderdelen van de geloofsleer adequaat en concreet in te spreken op de vele vormen van menselijke nood, die gecamoufleerd worden door religiositeiten ongelof.

N.a.v.: Dr. J. Verkuyl, *De kern van het christelijk geloof*, Kampen 1993², [1992¹], 474 pag, f 49,90.

Aleer-I' Graag contact? Doe er iets aan!
r GEREFORMEERDE KORRESPONDENTIE
CENTRALE probeert mensen tot elkaar te
brengen voor vriendschap/korresponden-
tie en huwelijk Vraag de folder aan: GKC
Postbus 40096 8004 DB Zwolle De GKC
bemiddelt sinds 1987 binnen de Geref
Kerk Vrijg

Individualisme of gelijkschakeling?

De laatste jaren wordt er veel gesproken en geschreven over de individualisering van onze maatschappij. Naast positieve kanten zit er ook een negatief aspect aan dit verschijnsel. Blijft er nog wel iets over van een 'wij-gevoel'? En wat betekent dit voor de christelijke gemeente? Die vragen stelt ds. J. Verheul zich in het blad *In de Waagschaal* van 4 februari 1994. Hij grijpt daarbij naar 1 Korinthiërs 12 : 12-31, dat wel de grondwet van gemeente-opbouw is genoemd.

Dit gedeelte lijkt ook in de huidige ontwikkelingen nog steeds actueel. Tegenover allerlei individualistische religieuze tendensen in de gemeente van Korinte stelt Paulus dat de gemeente van Christus een dienstgemeenschap is. Maar niet zo, dat de leden gelijkgeschakeld worden. De gemeente moet worden begrepen als een lichaam, waarbinnen de leden ieder een eigen functie hebben. Een eigen inbreng, zouden we vandaag zeggen. Maar die staat niet op zichzelf. De leden zijn op elkaar aangewezen. Buiten het lichaam houdt hun functie op. Enerzijds is men van de functie van de ander afhankelijk, anderzijds daarop gericht, dat de ander optimaal functioneert. Het lichaam staat of valt met dit onderling dienstbetoon, deze onderlinge zorg. Maar deze onderlinge zorg, waarmee de leden wederkerig hun functie optimaliseren, is geen doel in zichzelf. Het lichaam is het lichaam van Christus: hij wil als de Geest in dit lichaam in de wereld present en werkzaam zijn. De onderlinge dienst is daardoor bepaald. De leden van het lichaam worden

helemaal zichzelf en zijn niet met een ander te verwisselen, maar de voorwaarde daarvoor is nu juist, dat zij functioneren binnen de dienstgemeenschap van Christus. Hier worden dingen samengebracht, die mensen van deze tijd zo moeilijk samen kunnen denken: persoonlijke ontplooiing en fundamentele saamhorigheid, als een onverbreekelijke eenheid. Het geheim daarvan schuilt niet in het gebruik van het beeld van het lichaam – dat is in de tijd van Paulus courant –, maar daarin, dat het hier om het lichaam van Christus gaat. Hij kwam in de wereld om mensen, die ondanks hun drang tot zelfverwerkelijking verloren dreigen te gaan, te vinden.

Onze doop: begraven in de dood

Dr. J. Haitsma vraagt in het *Herformd Weekblad* van 12 januari aandacht voor een preek van ds. J.A. van Waenen die rond 1800 in Woerden stond. De preek ging over de doop en ds. Waenen vond dat je eigenlijk liever moest kiezen voor onderdompeling dan voor besprenkeling met water. Hij wees daarbij op Romeinen 6 : 3, waar de doop getekend wordt als een beeld van de dood en de begraving en daarnaast als een beeld van de opstanding tot een nieuw leven.

'Het water van de doop betekent de zwaarte, de diepte van Gods toom en dus moet men inzonderheid letten op de overstromende kracht die het water eigen is (zie Ps. 42 : 8, H.). De indompeling derhalve in het water, het verblijf(!) onder water en het oprijzen uit het water stelt ons datgene uitdrukkelijk voor ogen, dat door Christus, onze Mid-

delaar, volbracht en geleden is. De indompeling in het water betekent

de zwaarte van Gods toom waaronder Christus gedurende zijn hele leven verzonken lag, de volmaakte voldoening derhalve die hij aan Gods gericht heeft aangebracht. Het verblijf onder het water geeft ons een bewijs van die volkomen vernedering die Christus door de dood inzonderheid ondergaan heeft, terwijl het opkomen uit het water een afbeelding is van de opstanding en verheerlijking die Christus na de volbrachte voldoening verkregen heeft.

Betreffende het laatste moeten wij opmerken dat, wanneer de doeping in de heilige doopvont wordt ondergedompeld, hierdoor wordt aangewezen de gemeenschappen het zeer nauw verband van de doeping met datgene dat door Christus geleden is. Dit laatste wordt door de onderdompeling ook afgebeeld. Tegelijk worden afgebeeld de blijde en heilzame gevolgen die door deze gemeenschap met de voldoening van Christus werden teweeggebracht... Voornamelijk déze: a. de rechtvaardigingen b. de verheerlijking van de zondaar.'

De eerste wordt door de doop aangeduid omdat hij de gemeenschap van de zondaar met voldoening door Christus afbeeldt. Wanneer hij namelijk in het water wordt ingedompeld en onder water gehouden wordt, dan betekent dit het heilzaam verband waarvoor hij met Christus verenigd wordt, die als zijn borg door de vloed van Gods toom geheel verzonken lag en de kracht van Gods (straffende – H.) gerechtigheid ondervonden heeft. Nu wordt hij beschouwd als in Christus zelf Gods toom **geleden te**

hebben. En van hieruit moet men Rom. 6 : 4 en Col. 2 : 12 verklaren. Hierin wordt niet alleen de rechtvaardiging van de zondaar uitgedrukt door de verklaarde gemeenschap met Christus in de indompeling in het water en het daarin enige tijd ten ondergehouden worden, maar ook wordt door die gemeenschap met Christus uitgedrukt het uit het water uitgekomen en van alle gevoel van Gods toom verlost zijn. Want gelijk Christus door zijn opstanding als uit de wateren van Gods (straffende) gerechtigheid, waaronder Hij gedompeld lag, is opgestaan, zo betekent het opkomen uit het water in de doop de gemeenschap van Christus en zijn volkomen bevrijding van de schuld en smet der zonden (Rom. 4 : 25).

Over de verheerlijking van de zondaar schrijft Van Waenen in dezelfde geest. 'Gelijk het opkomen uit het water de bevrijding van Christus van Gods toorn en zijn heerlijke opwekking uit de doden en verheerlijking betekenden, zo betekent ditzelfde opkomen **onze** gemeenschap met de opgewekte en verheerlijkte Christus en verwerving der eeuwige heerlijkheid en al die weldaden die ons hiertoe brengen zoals heiligmaking, verzegeling, bewaring en andere. Zie Rom. 6 : 4, 5 en Col. 2 12.' En de doop betekent deze weldaden niet alleen, ze verzegelt ze ook.

De lezer ziet, dat ik met name heb laten cursiveren hetgeen ds. Van Waenen schrijft over het doopwater als een teken van de toom van God. Hoogstens zinspelen onze doopsformulieren daarop, maar uitdrukkelijk uitspreken doen ze het niet. Ze zien het water vooral als een teken van reiniging. Maar is het water van de zondvloed in de Schrift ook niet het symbool van Gods toom?

Boeiende gedachten van ds. Van Waenen, waarin niet alleen Paulus' **gedachten** in Romeinen 6 en Colossen 2, maar ook Petrus' **opmerkingen**

in 1 Petrus 3 veel betekenis voor ons kunnen krijgen!

Waarom gereformeerd onderwijs?

In het *Gereformeerd Kerkblad voor Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg* schreef drs. A.T. Kamsteeg eind januari-begin februari een drietal artikelen over *Gereformeerd onderwijs na 50 jaar Vrijmaking*. Hij bestrijdt daarin de gedachte van prof. dr. T.M. Klapwijk, dat het oprichten van gereformeerde scholen een zaak was van ijzeren logica: bij de doop beloofden de ouders hun kinderen te zullen onderwijzen en laten onderwijzen in overeenstemming met de leer van de kerk en dus moesten er wel eigen scholen gesticht worden. Kamsteeg laat uitvoerig zien hoe de kerk al sinds 1586 in de kerkorde over het belang van de schoolkeuze heeft gesproken, niet omwille van de logica, maar om de 'godzaligheid' van de kinderen. Het oprichten van gereformeerde scholen had dan ook inhoudelijke motieven. In het christelijk onderwijs ging de Schriftkritiek doorwerken, de theologie van Karl Barth en de 'doorbraak'-gedachte gingen het denken beheersen. Niet ieder zag dat meteen even duidelijk:

Die reformatie van het onderwijs heeft zich niet zonder slag of stoot voltrokken. Integendeel, het kostte veel strijd en tegenwerking, ook van binnenuit. Het bederf was zeker niet tot in alle christelijke scholen doorgedrongen. Met name in de beginjaren na de Vrijmaking was de nood niet overal even hoog. Hierbij kan gedacht worden aan plaatsen waar tijdens de Vrijmaking de meeste leden trouw waren gebleven **aan** de waarheid van de Schrift.

Omdat het inzicht in de **deformato**rische tendensen én de feitelijke tekenen van afval toenamen, kwam het tot de oprichting van gereformeerde schoolverenigingen. Op 13 mei 1949 gebeurde dit in Rotterdam, waar grote verontrusting bestond over het christelijk onder-

wijs. 'De motieven hiervoor kwamen voort uit de bij de ouders levende onzekerheid over de naleving van de doopbelofte ten aanzien van het doen onderwijzen van de **kinderen** in de 'voorzeide leer'. Men kwam tot de conclusie, dat de waarborgen hiervoor bij de toenmalige stand van zaken in het onderwijs ontbraken' (Door Hem het Amen). Het motief was dus niet een 'redenering' die met 'ijzeren logica' werd doorgetrokken, zoals Klapwijk beweert. Men besefte zelfs dat er grote offers nodig zouden zijn voor het oprichten en **in**standhouden van eigen scholen, zoals in de latere jaren ook gebleken is. De motieven voor het stichten van scholen voor voortgezet onderwijs lagen in dezelfde lijn: 'Noodzakelijke eenheid van Kerk, gezin en school. Nakomen van de doopbelofte, ook bij het voortgezet onderwijs; tekenen van aftakeling bij het zich noemend christelijk onderwijs', aldus br. L. Ensing, voorzitter van de Vereniging voor Gereformeerd Onderwijs in Den Haag (Rijswijk). Klapwijk heeft gelijk als hij opmerkt dat er geen 'collectieve' onvrede was over de christelijk-nationaleschool. Het gereformeerd onderwijs is slechts geleidelijk aan van de grond gekomen omdat niet iedereen overtuigd was van de noodzaak ervan. Zelfs predikanten en andere ambtsdragers werkten het gereformeerd onderwijs ronduit tegen. Gelukkig mogen we constateren dat de onvrede geleidelijk **aan** een breder draagvlak kreeg omdat de feitelijke ontwikkeling in het christelijk onderwijs de ogen steeds meer opende. We haasten ons hier op te merken dat we over die ontwikkeling van verval zelf niet gelukkig zijn; het is een verdrietige zaak dat op veel zich christelijk noemende scholen steeds meer het spoor van de Schrift verlaten werd, waardoor volgende generaties het goede spoor steeds verder bijster raakten. Ook uit de inspanningen die voor de opbouw van het **gereformeerd** onderwijs nodig waren, mag men

concluderen dat er niet zomaar sprake was van 'ontvankelijkheid voor een sluitende redenering', maar dat er reformatorische, schriftuurlijke bezieling en overtuiging aan ten grondslag lagen. Dit laatste weet ik – hoewel behorend tot een volgende generatie – uit eigen waarneming heel zeker. Hoe is er in onze Zuidhollandse regio heel wat afgesjouwd om bevoegde leraren te vinden voor het Gereformeerd Lyceum, wat is er niet 'gebe-

deld' om de niet gesubsidieerde afdelingen zelf te kunnen bekostigen, hoe hebben leraren zich ingezet zonder een vaste rechtspositie, wat hebben ouders er ook in financieel opzicht wel niet voor over gehad om hun kinderen naar een **verantwoorde** school te laten gaan! De Here zij gedankt voor de inzet die Hij gaf en het feit dat Hij de harten van de overheden gunstig stemde in het verlenen van medewerking aan het gereformeerd onderwijs.

ten door de andere classis worden beoordeeld. Daarom zou men op verbetering.

Naar het Zuiden

Na zich te hebben georiënteerd wendde Noord-Holland zich voor een oplossing naar het Zuiden. Daar ligt de particuliere synode Zuid-Holland, met bijna 17.000 kerkleden, ruim vijftig kerken en vijf classes, een dichtbevolkt gebied. De Zuidhollandse classis Gouda-Leiden-Woerden grenst aan Noord-Holland. De Noordhollandse synode legde in 1992 haar problemen voor aan deze classis en vroeg om hulp. Vooral omdat in deze classis ook de zending kerk van Zuid-Holland (Rijnsburg) gelegen is, kwam men daar alleen niet uit.

In overleg werd toen de particuliere synode van Zuid-Holland van 1993 in Ridderkerk aangeschreven. Deze voelde zich geroepen de genabuurde particuliere synode te hulp te komen en benoemde deputaten voor overleg. In nauwe samenwerking met Noordhollandse deputaten 'voor de versterking van het kerkverband' kwam een voorstel voor beide p.s.-en tot stand. Dit voorstel behelsde herverkaveling tot twee particuliere synodes met elk ongeveer dertig kerken.

Zendingssamenwerking

Op de particuliere synode van Zuid-Holland in 1994 te Langerak, had men tegen de voorgestelde herindelings niet zoveel bezwaar. Wel bleek de regeling van de zendingssamenwerking een knelpunt. De Zuidhollandse kerken stelden als

UIT DE KERKEN

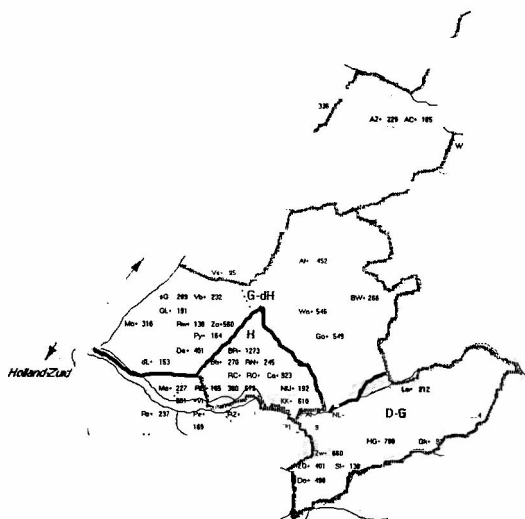
Capelle aan den IJssel – In het Westen van Nederland zijn nieuwe bestuurseenheden niet van de lucht. Nieuwe stadsgewesten rond

Den Haag, Amsterdam en Rotterdam doen de oude provinciegrenzen kraken. Ook de Gereformeerde Kerken in de provincies Noord- en Zuid-Holland zijn bezig met herverkaveling van de ressorten voor de particuliere synodes. Op de particuliere synodes van Noord-Holland en Zuid-Holland dit voorjaar dient een deputatenvoorstel om met ingang van 1 januari 1996 de

grens tussen Noord en Zuid te verplaatsen in zuidelijke richting.

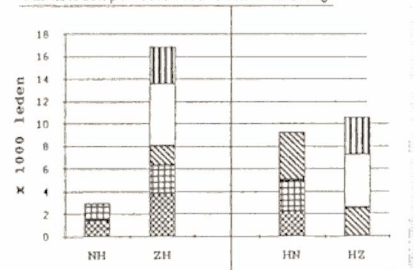
De oorsprong van dit voorstel ligt in het particulier ressort Noord-Holland. Sinds jaar en dag is dit de kleinste particuliere synode van gereformeerd Nederland met in totaal slechts 14 (tot voor kort 15) kerken, verdeeld over twee classes (bijna 3000 kerkleden). Behalve de relatief zware belasting voor kerkeraden en ambtsdragers om de hele organisatie gaande te houden, leverde dit ook problemen op in de rechtsgang. De kwesties van de ene classis moes-

BIJLAGE II, DE GRENSWIJZINGEN IN KAART

RAPPORT

Aantal leden per ressort voor en na herindelings

RAPPORT 12

voorwaarde, dat beide nieuwe **resorten** in hun geheel zouden samenwerken met Rijnsburg voor de zending op Curaçao.

De Noordhollandse kerken hadden daar op dat moment geen moeite mee, omdat hun samenwerking met **Drachten-Zuid/Oost** binnen afzienbare tijd afgesloten zou worden. De zending vanuit Drachten op Kalimantan **Barat** (Indonesië) staat op het punt te worden afgerond. Daarmee kwam de weg vrij voor samenwerking tussen twee particuliere ressorten en een zendende kerk, een vorm die vaker is toegepast.

Holland-Zuid en Holland-Noord

Gezamenlijke deputaten kregen de opdracht een Akkoord van **Samenwerking** te ontwerpen in **samenpraak** met Rijnsburg. Ze moesten ook een draaiboek maken om de verschillende stappen van de herverkaveling in beeld te brengen. Afgelopen december is het rapport aan alle kerken en kerkelijke vergaderingen in beide provincies gestuurd, zodat het op de particuliere synode van Noord-Holland (Enkhuizen, 18 februari) en Zuid-Holland (**Alphen** aan den Rijn, 15 maart) kan komen tot besluitvorming. Het komt erop neer, dat de drie zuidelijke classes van de **particuliere synode Zuid-Holland** (Dordrecht-Gorinchem, Rotterdam, Hoogvliet) verdergaan als de particuliere synode Holland-Zuid. Deze synode wordt de opvolger van de **p.s. Zuid-Holland**. Het is een zeer compact parrticulier-synodaalressort met 28 kerken en ruim 10.000 kerkleden. De twee andere Zuidhollandse classes (**Gouda-Leiden-Woerden** en 's-Gravenhage) worden met de twee Noordhollandse classes (Amsterdam-Haarlem en Alkmaar-Zaandam), getransformeerd tot een uit drie classes bestaande particuliere synode Holland-Noord. Deze particuliere synode zet de oude **p.s. Noord-Holland** voort. Het ressort is zeer uitgestrekt. Het loopt van Texel tot Hoek van Holland en telt 35 kerken met samen ruim 9.000 leden.

Beroepen te Bedum: C. van den Berg te Amersfoort-Oost; te Goes en Groningen-Zuid: J. Glas te **Rijnsburg** (predikant in missionaire dienst op Curaçao);

Bedankt voor Hardenberg-Oost: J.B. **Wilmink** te Hilversum; voor Heemse: H. **Jagersma** te Veenendaal.

Rectificatie Uit de kerken

In de Reformatie van 11 februari jl. zijn er enkele gegevens per abuis opgenomen onder de kopjes **Afscheid** en **Intredes**.

De gegevens van ds. G.J. **Robbe**mond en van de kandidaten **W.J. Mout** en A. van den Hartog zijn ten onrechte geplaatst. Hiervoor onze excuses.

Preekconsent

De classis Kampen heeft na **gehouden** examen spreekconsent verleend aan de heer E.J. Oostland, Cellebroedersweg 2, 8261 GW Kampen **n** (05202) 17247.

Intrede

De heer J.W. Veltkamp, kandidaat te Kampen, deed zondag 12 februari jl. intrede te Zaandam. Bevestiger was ds. H.W. van **Egmond** te Ten Boer. Nieuw adres: **Schepenlaan 178, 1503 HP Zaandam** ☎ (075) 160173.

Nadat kandidaat B. van Zuijlekom op zaterdag 21 januari met goed gevolg het peremptoirexamen voor de classis 's-Gravenhage had afgelegd en was toegelaten tot de dienst des Woords, werd hij op 12 februari jl. in het ambt van predikant te Pijnacker-Nootdorp bevestigd. De bevestiging gebeurde door zijn vader ds. B. van Zuijlekom te **Hattem**. Nieuw adres: **Westlaan 34, 2641 DM Pijnacker** **n** (01736) 93746.

Liturgiecongres

Op D.V. 22 april a.s. organiseert de

Werkgroep Eredienst het derde liturgiecongres. Tijdens dit congres zal aandacht besteed worden aan **bijbelse** gegevens die relevant zijn voor de wijze waarop wij de eredienst benaderen. Ds. A.L. **Th. de Bruijne**, predikant van de kerk te Rotterdam-Centrum lid van het deputaatschap Eredienst, zal hierover in de morgenvergadering een lezing houden.

Verder zal Anje de Heer-de Jong, eveneens lid van het deputaatschap Eredienst, het een en ander vertellen over de liturgische onderdelen die in de eerste eeuwen een vaste plaats ontvingen in de christelijke eredienst. Haar verhaal wordt ondersteund door een practicum, dat verzorgd wordt door de werkgroepsleden Rolf Drost en Luuk Sikkema. In de middagvergadering vindt een forumdiscussie plaats, waarin naast de sprekers enkele leden van de Werkgroep Eredienst zitting zullen nemen. De dag wordt op passende wijze met schriftlezingen en liederen afgesloten. Daarbij zal het **Jongenskoor Dalfsen** onder leiding van Henk **Ophoff** zijn **medewerking** verlenen. Het congres zal worden gehouden in de Immanuelkerk, Plevier 2, te **Bunschoten**. De aanvang is 10.00 uur. De dag zal tot ongeveer 15.30 uur duren.

De toegangsprijs tot de dag bedraagt f 15,-. Wanneer er ook gebruik gemaakt wordt van de lunch, bedragen de kosten f 25,-. Deelnemers kunnen zich opgeven door overmaking van het desbetreffende bedrag **voor** 1 april a.s. op **postrek.** 623.4054 t.n.v. **Werkgroep Eredienst Hengelo**. Nadere informatie bij L. Sikkema, 2641 DM **Pijnacker**, e (05946) 14305. Contactadres Werkgroep: Het Steen 10, 9861 BA Grootegast, **n** (05946) 14305.

Adreswijzigingen e.d.

St. De Driehoek * *Secr.*: mr. S.J. de Vries, Kerkstraat 415, 8051 GL Hattem **n** (05206) 47613. ☎

